

**ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ: СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ
(ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)**

Виключна роль держави і права у житті сучасного суспільства природним чином визначають як теоретичну, так і практичну значимість проблем, пов'язаних з державно-правовою організацією та регулюванням суспільного життя. Одним із важливих напрямків цієї діяльності є встановлення та забезпечення демократичного правопорядку, що відповідає нормам міжнародного права. Саме правопорядок є основою та невід'ємним атрибутом правової держави, що визначає реальність права, обсяг прав та свобод громадян і держави та співвідношення цих прав і свобод у реальній суспільно-політичній дійсності. Важливим засобом забезпечення згаданих прав є правоохоронна діяльність спеціальних органів держави.

Правоохоронна діяльність – діяльність виключно соціальна. Тому зрозуміти її природу і сутність можливо лише у контексті тієї соціальної реальності, в межах якої вона формується, функціонує і розвивається. Іншими словами, в широкому значенні природа і сутність правоохоронної діяльності визначаються як природою та сутністю самої людини, так і способом сумісної життєдіяльності людей.

Виходячи із визначення соціальної природи правоохоронної діяльності важливими є характеристика:

- соціальної необхідності правоохоронної діяльності;
- природи та сутності цього виду діяльності;
- методів, засобів та способів її здійснення;
- мети та суб'єктів правоохоронної діяльності;
- факторів та умов, що визначають її суспільну корисність та ефективність.

Об'єктивна необхідність соціальної діяльності, конкретно-історичною формою якої є діяльність правоохоронна, обумовлена як природою самої людини, так і природою, способом спільної життєдіяльності суспільства. Таким чином, існують дві основні групи причин, які детермінують соціальну необхідність цієї діяльності, а отже, і діяльності правоохоронної: а) причини, які пов'язані з тривалим і складним процесом становлення (соціалізації) людини (особистості); б) причини, які обумовлені способом спільної життєдіяльності людей [1, с. 42].

Розглянемо ці причини більш детально.

Говорячи про природу людини, ми не маємо на увазі філософського, світоглядного рівня розуміння її природи і сутності. На-

впаки, мова йде про ту природу, яка дана безпосередньо, яка очевидна, яку не потрібно виявляти і доводити теоретично, яка існує як наявна реальність і з якої випливає соціальна необхідність певного виду діяльності, історичною формою якої є діяльність правоохоронна [2, с. 47].

Очевидним фактом, який не вимагає особливого доведення, є той факт, що людина як жива природна істота є дуже недосконалою, щоб вижити в одиночку. Недосконало «озброєна» природою фізично, вона може вижити в суворих умовах боротьби за існування лише у співтоваристві з собі подібними. Врешті-решт вона вижила і перемогла через те, що створила собі свою, особливу сферу існування, свою «другу природу». Завдяки цьому вона не тільки вижила, але і якісно виокремилась із іншого тваринного світу.

Другий безсумнівний факт полягає у тому, що становлення людини як істоти природної і тим більше як істоти соціальної є результатом процесу виключно довгого і складного. Більшість тварин через рік-два стають цілком самостійними і автономними істотами, здатними забезпечити собі життя і захист. Людині для цього необхідно як мінімум 10–15 років. Саме тривалість і складність процесу становлення (соціалізації) людини (особистості), процесу виробництва і відтворення суспільного життя в цілому і є тими факторами, які детермінують об'єктивну необхідність як самого суспільства, так і управління ним. Складність і тривалість процесу соціалізації людини стали руйнівною силою по створенню нового середовища існування людини, створенню «іншої природи», що більш повно відповідає природі і потребам людини та якісно відрізняється від природного середовища.

Іншими словами, об'єктивно необхідною умовою розвитку суспільства є вимога його організованості, упорядкованості, структурованості та урегульованості. Саме так складається об'єктивна необхідність в особливому виді соціальної діяльності, діяльності по управлінню соціальним співтовариством як єдиним цілим, а отже, і об'єктивна необхідність у наявності апарату і людей, які спеціально реалізують цю діяльність. У соціальному співтоваристві діють люди, наділені свідомістю, почуттями і волею, а отже, регулювання відносин має свідомий і цілеспрямований характер. Саме це якісно відрізняє регулювання соціальних відносин від регулювання відносин у найрозвинутішому біологічному співтоваристві.

Існують різні погляди на проблему вирішальності факторів, що вплинули на «створення» людиною свого середовища існування, своєї «другої природи». Однак, безсумнівно те, що без праці, без трудової діяльності по його реальному створенню це середовище було б неможливе. Отже, праця, трудова діяльність – об'єктивно необхідна умова для створення і розвитку нового середовища перебування людини. Але трудова діяльність по самій своїй природі

носить спільний, колективний характер. Вона вимагає певної координації зусиль, певної послідовності дій, певної впорядкованості, дотримання певних правил і т. ін. Іншими словами, її необхідно організувати, нею необхідно управляти. У цьому полягає інша причина, яка визначає управління в суспільстві об'єктивно необхідним.

Таким чином, об'єктивна необхідність особливого виду соціальної діяльності, а саме діяльності по управлінню суспільством, обумовлена двома основними групами факторів:

а) факторами, пов'язаними з необхідністю збереження цілісності соціального співтовариства із забезпеченням його функціонування і розвитку як єдиного цілого. Це вимагає певної організації (порядку) всередині співтовариства, певного розподілу прав і обов'язків членів співтовариства, їх субординації, наявності певних обов'язкових норм і правил поведінки. Звідси випливає як необхідність цієї діяльності, так і необхідність апарату і людей, спеціально зайнятих цією діяльністю;

б) інша група факторів пов'язана з характером спільної життєдіяльності людей і перш за все з їх спільною трудовою діяльністю.

Отже, правомірним є висновок про те, що об'єктивна необхідність особливого виду соціальної діяльності по управлінню соціальним співтовариством, а отже, необхідність права, правопорядку і правоохоронної діяльності як історичних форм і засобів цієї діяльності прямо випливає з природи і сутності людини, її взаємодії з різними природними об'єктами, які мають свої об'єктивні якості і властивості. Знати і враховувати їх у процесі трудової діяльності – обов'язкова умова успішності і ефективності цієї діяльності [3, с. 19]. Технологічне управління завжди відіграло значну роль в житті суспільства. Ця роль збільшувалась по мірі ускладнення технологічних виробничих процесів. І нарешті, на сьогодні склалась така ситуація, при якій технологічне по своїй суті управління набуло яскраво вираженого соціального характеру.

Зрозуміло, що управління людьми – це якісно інший вид управління, більш складний, більш суперечливий, більш відповідальний. Специфіка соціального управління полягає у тому, що якщо характер і природа технологічного управління обумовлена перш за все об'єктивними параметрами об'єкта управління (предмети праці, засоби виробництва, технологія процесу виробництва), то соціальне управління в значній мірі визначається суб'єктивними факторами.

Найважливіші параметри соціального управління зумовлюються суб'єктивними характеристиками об'єкта і суб'єкта соціального управління – людини. Звичайно, у філософському аспекті ці суб'єктивні характеристики існують об'єктивно, поза свідомістю суб'єкта, тому їх можна розглядати як об'єктивні, а отже, і аналізу-

вати їх як фактори об'єктивні. Однак у методологічному плані, а тим більше в аспекті практичному, ця теза мало що дає. По-перше, в силу крайньої нестійкості, нестабільності цих параметрів (рівень свідомості, розуміння проблеми, звички, емоції, почуття, настрої тощо). Через те враховувати їх «взагалі» можна і потрібно, але вся справа в тому, що «взагалі» їх просто не буває, вони завжди є індивідуальними та конкретними. По-друге, самі ці характеристики не можуть бути однозначно оцінені. Їх оцінка, а отже, їх місце і роль в управлінському процесі, постійно змінюються. Мінус переходить в плюс, плюс переходить в мінус і цей процес є безкінечним. Звідси зрозуміло, що вірне рішення в соціальному управлінні далеко не рівнозначне правильному рішенню в технологічному. Якщо в останньому управлінське рішення базується на твердих об'єктивних підставах, то в соціальному управлінні рішення часто визначається суб'єктивними, важко вловимими факторами. Це породжує одну із головних проблем у поясненні і розумінні соціального управління. Як відрізнити вірне управлінське рішення, що враховує безкінечну кількість об'єктивних і суб'єктивних детермінант і має майже інтуїтивний характер, від рішення просто волюнтаристського і довільного? [4, с. 81].

Таким чином, суттєва особливість соціального управління полягає у тому, що його об'єктом і суб'єктом є людина, тобто істота, наділена свідомістю, почуттями і волею, істота, яка має власні ідеали, цілі й інтереси, істота, яка здатна активно протистояти самій спробі управляти нею. Нарешті істота, яка при наявності розуму керується часто зовсім не ним, а у кращому випадку емоціями і почуттями, в гіршому – мотивами, які не завжди зрозумілі їй самій. У контексті цього загальносоціологічного аналізу стає зрозумілою соціальна обумовленість і необхідність правоохоронної діяльності як особливого виду соціальної і як особливого виду соціального управління [5, с. 79].

Соціальна обумовленість і необхідність правоохоронної діяльності полягає у тому, що спільна діяльність людей і соціалізація людини можливі лише в межах соціального співтовариства. Це співтовариство може нормально функціонувати і розвиватися лише за умови збереження своєї єдності та цілісності. Ця єдність та цілісність можливі лише за наявності певної стабільності, стійкості та передбачуваності функціонування і розвитку цього співтовариства. Досягається ця мета за допомогою певної організації (порядку) соціального співтовариства в єдину, цілісну і взаємопов'язану систему, як шляхом встановлення в ньому певних вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків, так і шляхом вироблення і закріплення певних стійких, загальнообов'язкових норм і правил поведінки. Тільки за наявності цих обов'язкових умов, тобто за наявності певної соціально-економічної структури і пев-

них загальнообов'язкових правил поведінки, можлива сумісна життєдіяльність людей, а отже, і соціалізація нових суб'єктів співтовариства. Ця об'єктивно необхідна в будь-якому соціальному співтоваристві функція реалізується за допомогою управління як особливого виду соціальної діяльності. Саме тому управління – невід'ємний атрибут будь-якого соціального співтовариства, а отже, об'єктивно необхідний вид соціальної діяльності [3, с. 276].

Однією із конкретно-історичних форм соціального управління і є державно-правове управління, складовою частиною якого є правоохоронна діяльність. Метою цього виду соціальної діяльності (управління) є забезпечення стійкого, цілісного функціонування і розвитку соціального співтовариства як єдиного цілого. Її структурно-організаційною основою є право, що являє собою систему загальновизначених норм і правил поведінки, які спираються на авторитет і силу держави. У цьому широкому загальносоціологічному і історичному контексті стає зрозумілою природа і сутність правоохоронної діяльності, яка являє собою: а) особливий, специфічний вид соціальної діяльності; б) особливий державно-правовий різновид соціального управління.

Такий підхід надає можливість: по-перше, дослідити правоохоронну діяльність в широкому і вузькому розумінні, а по-друге, більш детально і предметно визначити її сутність і основні структурні елементи. Основними серед них є об'єкт і суб'єкт цієї діяльності, а також природа і сутність тих відносин, які виникають між людьми в процесі цієї діяльності [6, с. 158].

У широкому значенні правоохоронна (правозахисна) діяльність розуміється як будь-яка діяльність, націлена на забезпечення прав і свобод людини в обсязі, визначеному і закріпленому в міжнародно-правових документах [7, с. 79]. Таке розуміння правоохоронної діяльності має принципово важливе значення, оскільки воно забезпечує об'єктивну основу для аналізу і дослідження конкретного виду правоохоронної діяльності. Які ж принципів висновки випливають із широкого розуміння правоохоронної діяльності? По-перше, всі права і свободи людини, закріплені в міжнародно-правових документах, це не якесь благодіяння, надане кимось людині. Навпаки, це її власні, невід'ємні, невідчужувані права, які прямо випливають з її природи і суті. Це права, які людина не повинна ні в кого просити, навпаки, це її права, які вона має як людина і які у неї ніхто не має права відняти. Це такі права, які не можуть бути обмежені, а тим більше виключені будь-яким національним законодавством, яким би «благородним» або «цілеспрямованим» воно не було і якими б причинами це не обґрунтовувалось.

По-друге, це такі права, забезпечувати і охороняти які повинна кожна людина, кожна організація, кожна держава, кожен

народ. Забезпечувати всіма доступними засобами, починаючи від освіти і навчання, і закінчуючи глобальними міжнародними заходами. Всі повинні робити все для їх загального і ефективного визнання і здійснення. Звідси зрозумілим стає те, що проблема правової держави, проблема правопорядку, проблема правоохоронної діяльності мають не лише юридичний, а і загальносоціальний, загальнолюдський характер, породжують практичні і теоретичні наслідки.

У вузькому значенні правоохоронна діяльність розуміється як діяльність держави в цілому або як діяльність її спеціальних органів по забезпеченню і охороні тих конкретних прав і свобод громадян (суб'єктів права), які відображені і закріплені в діючому національному законодавстві [8, с. 42].

На нашу думку, правомірним є наступне визначення правоохоронної діяльності. Це здійснювана на основі Конституції та в межах наданих повноважень нормативно та процесуально регламентована діяльність спеціальних органів держави та посадових осіб, спрямована на забезпечення виконання нормативно-правових актів, зміцнення законності та правопорядку, гарантування і забезпечення законних прав та інтересів громадян. Саме така характеристика правоохоронної діяльності надає можливість визначити такі її особливості, як нормативність, процесуальність, наявність спеціального суб'єкта та мети, державно-владний та управлінський характер.

У національному законодавстві ці два види діяльності звичайно фіксуються і позначаються за допомогою двох різних термінів: перший вид діяльності – як діяльність правозахисна, другий – як діяльність власне правоохоронна. І це не випадково. Справа навіть не в тому, що в нашій країні діяльність правозахисна довгий час була синонімом діяльності антидержавної і в силу цього – як би діяльністю, протилежною діяльності формально правоохоронній.

Справа в тому, що правозахисна і правоохоронна діяльність в ідеалі, в теорії, звичайно, повинні бути тотожними по самій своїй суті і можливо вони колись такими і стануть. Але зараз, в реальній дійсності, вони значно відрізняються як за своєю формою, так і за своїм змістом.

У правозахисній діяльності мова йде про захист прав і свобод кожної людини незалежно від її походження, статі, віку і т. ін. Але звідси випливає, що об'єктом правозахисної діяльності є всі люди, кожна людина, тобто людство в цілому. В цій діяльності захист прав людини по суті співпадає із захистом її права бути і залишатись людиною. Розуміння цих загальних прав і свобод, їх характер і обсяг також визначаються самою людиною (людством) і прямо залежать від рівня її самосвідомості, саморозуміння і самооцінки. Ці параметри прав і свобод людини носять конкретно-історичний

характер і визначаються рівнем розвитку самої людини, людства в цілому. В правозахисній діяльності права людини і їх оцінка людиною співпадають. Через те гарантом і захисником цих прав і свобод є сама людина, людство в цілому. Більше їх захищати просто нікому, та, до речі, і ні від кого, крім як від самої людини. Але якщо це так, то суб'єктом правозахисної діяльності також виступає сама людина чи людство в цілому. Звідси випливає два принципово важливі висновки, які характеризують природу і сутність даного виду діяльності: а) розуміння загальних прав і свобод людини має конкретно-історичний характер і напряду залежить від розуміння природи і сутності людини самою людиною; б) в правозахисній діяльності суб'єкт і об'єкт виступають в єдності, тобто суб'єкт і об'єкт співпадають. Вони тотожні один одному. Через те розуміння прав людини, уявлення про їх обсяг і їх оцінка співпадають.

Таким чином, цей вид діяльності являє собою форму соціальної самоорганізації суспільства, спосіб соціальної саморегуляції суспільного життя, спосіб самозбереження і самозахисту соціального співтовариства як єдиного цілого. Звідси її загальнолюдський характер, звідси її внутрішня єдність і цілісність, звідси ж її основна соціальна функція – збереження людини і людства. В силу цього вона виступає своєрідним еталоном, зразком, ідеалом для конкретної правоохоронної діяльності, а також критерієм її правової оцінки.

Принципово інша ситуація складається в конкретній правоохоронній діяльності (правоохоронна діяльність у вузькому значенні). Сама природа суб'єкта і об'єкта правоохоронної діяльності, а отже, і характер їх взаємовідносин, мають якісно інший характер. Перш за все, об'єктом правоохоронної діяльності виступає не людина взагалі, а громадянин конкретної держави, права і свободи якого визначаються не природою і сутністю людини, а конкретним національним законодавством. Зовсім іншим є суб'єкт правоохоронної діяльності. Таким є не людина взагалі (людство), а держава або її спеціальні органи. У такій ситуації принципово важливим є те, що в реальній правоохоронній діяльності: а) уявлення суб'єкта і об'єкта правоохоронної діяльності про права людини, їх обсяг і характер, а отже, їх оцінка, можуть не співпадати, більше того вони, як правило, саме не співпадають, оскільки вони не співпадають у членів даного співтовариства (якщо вони співпадають, то їх немає від кого охороняти); б) від суб'єкта і об'єкта цієї діяльності практично не залежить (при дотриманні закону) обсяг і характер тих прав і свобод, з приводу яких виникають їх відносини. Обсяг прав і свобод визначається законодавцем, а за умови демократичних виборів – самим суспільством [9, с. 69]. Тут і виникає основна причина

всіх протиріч реальної правоохоронної діяльності – параметри цієї діяльності визначаються зовні як об'єктивні і загальні, а здійснюється ця діяльність конкретними людьми як діяльність суб'єктивна, індивідуальна, особистісна. Це породжує ряд гострих протиріч, які пронизують всю тканину реальної правоохоронної діяльності, детермінуючих її зміст, її природу і сутність, її соціальну функцію і націленість. Розглянемо основні з них.

Проблема співвідношення рівності юридичної (формальної) і рівності правової (реальної) в правоохоронній діяльності. Правоохоронна діяльність здійснюється в межах і на підставі закону. Всі громадяни перед законом рівні. Отже, до всіх громадян, які вступають в сферу правоохоронної діяльності, повинно бути рівне (однакове) відношення. Однак, реально на практиці це далеко не так. Навпаки, всі соціологічні дослідження однозначно свідчать, що це відношення в значній мірі залежить не лише від закону, але й від соціальних умов і особливостей людей, які вступають в ці відносини [2, с. 47].

Проблема в тому, що «суб'єкти» і «об'єкти» правоохоронної діяльності існують лише в абстракціях. У реальному житті існують і діють реальні живі люди. Чи потрібно дивуватись, що працівник правоохоронних органів, як і будь-яка людина, по-різному ставиться до різних людей. Все це достатньо зрозуміло і очевидно, але у правоохоронній діяльності ця обставина породжує вкрай складні колізії. Головна з них полягає у тому, що закон перестає бути єдиною і загальною нормою і тим самим втрачає свій загальнообов'язковий характер для кожної окремої людини. Так виникає одна із центральних проблем правоохоронної діяльності – як рівність юридичну, в значній мірі формальну, наповнити рівністю правовою, тобто рівністю реальною, фактичною?

Проблема співвідношення об'єктивного (наданого законом) і суб'єктивного (наданого окремою людиною) в діяльності конкретного працівника правоохоронного органу, який діє в межах закону. Працівник правоохоронного органу – це державний службовець. Його повноваження чітко і однозначно визначені. Це не його особисті повноваження, це повноваження держави, які йому доручено виконувати. Зрозуміло, що діяти він повинен і може тільки в межах закону, лише на основі закону. І тим не менше, це завжди реальна, конкретна людина, зі своїми симпатіями і антипатіями, зі своїми переконаннями і ідеалами тощо. Все це, природно, відбивається на його конкретній правоохоронній діяльності. І знову виникає проблема – як відокремити в конкретній правоохоронній діяльності те, що визначено в ній законом, від того, що привнесено до неї суб'єктивними, особистісними якостями даного конкретного працівника [10, с. 15]. Вихід один – вивчати реальну діяльність реальних працівників міліції (правоохоронних органів).

Третя проблема взагалі важко піддається раціональному вирішенню і оцінці. Цілоком ясно її сформулював ще І. Кант. З одного боку, людина «як розумна істота бажає мати закон, який визначив би межі свободи для всіх, але – з іншого боку – її корислива тваринна схильність побуджує її, де це їй потрібно, робити для себе самої виключення» [11, с. 119]. Ось чому досягнення стану суспільства, коли всі люди будуть дотримуватись ними ж прийнятих законів, – «завдання найважче з усіх; більше того, повністю вирішити його неможливо» [11, с. 119].

Усе вищевикладене свідчить, що аналіз правоохоронної діяльності не може обмежитись тільки її юридичним аналізом. Останній, з точки зору належного, з точки зору закону, виключно важливий і необхідний. Однак його одного недостатньо. Щоб зрозуміти соціальну сутність і природу правоохоронної діяльності, необхідні її дослідження як особливого різновиду соціальної, власне людської діяльності, в якій беруть участь живі, реальні люди, а не просто абстрактні «суб'єкти» і «об'єкти». Саме тому, що в конкретній правоохоронній діяльності взаємодіють реальні, живі люди, добитися, щоб їх відносини були дійсно вільними, рівними і справедливими, тобто правовими відносинами, практично дуже складно, якщо взагалі можливо [12, с. 20].

Звідси випливає принципово важливий висновок. Названі проблеми – це проблеми не лише юридичні і правові. Це проблеми загальносоціальні, тобто загальнолюдські, які передбачають вирішення людством двох фундаментальних проблем – соціальної і духовної [13, с. 13].

Таким чином, вирішення поставлених проблем правоохоронної діяльності на юридичному і правовому рівні обов'язково і необхідно, але вирішені вони можуть бути, в кінцевому рахунку, тільки на загальносоціальному, загальнолюдському рівні. Їх розв'язання на цьому рівні – обов'язкова умова для їх вирішення на рівні правовому, особливо в правоохоронній діяльності.

Обраний підхід надає можливість сформулювати і висунути реальні завдання по вдосконаленню конкретної правоохоронної діяльності, виходячи із реальних умов, а не із ідеальних, практично недосяжних цілей.

Він дозволяє покінчити з ілюзією, що найгостріші проблеми правоохоронної діяльності можуть бути легко вирішені шляхом простої заміни одного державного устрою іншим, а тим більше заміною одного керівника правоохоронних органів іншим.

Щоб зрозуміти всю глибину і складність поставлених проблем правоохоронної діяльності, а отже, глибинну природу і сутність цієї діяльності, звернемось до більш детального її аналізу.

Суть справи полягає у тому, що поставлені проблеми (проти-рідчя) породжуються самою природою людини, природою спі-

льної життєдіяльності людей, природою сучасного суспільного устрою. У правоохоронній діяльності вони породжуються соціальним досвідом людей, характером і рівнем їх правосвідомості, правових переконань, їх розумінням права і справедливості. Наявністю або відсутністю правової особистості, метою і завданнями, які вирішуються правоохоронними органами, тобто, в кінцевому рахунку, рівнем розвитку людини і суспільства.

Для з'ясування глибинних проблем, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини в реальній правоохоронній діяльності, звернемося до конкретного прикладу, а точніше кажучи, до аналізу реальної юридичної практики. Скажімо, до відомої дискусії «про суд присяжних засідателів», яка і на сьогодні не втратила своєї гостроти і актуальності, а навіть стала ще більш гострою.

Більшість юристів розглядало і розглядає суд присяжних як якусь вдосконалену форму судочинства, як «паладіум особистості свободи», як суд справедливий і рівний для всіх. Суд, який став «завдяки гласності і присутності представників суспільства ... школою виховання народу на основі законності» [14, с. 19]. Чи праві юристи? Формально говорячи, так. З юридичної точки зору, з точки зору закону, він повинен бути таким. Він таким задуманий, він так організований [10, с. 17].

Існує і інший аспект проблеми. Всі сторони в суді повинні бути рівними. Формально (юридично) це так і є. Але вони нерівні реально, фактично. До того ж, ця нерівність має об'єктивний характер і в принципі не усувається. Нерівність людей економічно і соціально поза судом призводить до їх нерівності і в стінах суду [15, с. 58]. Економічний і соціальний статус підсудного прямо визначає рівень та якість захисту його прав і свобод. Професійний рівень захисту визначає реальний рівень забезпечення прав і свобод конкретної людини. Багатша людина може найняти кращих спеціалістів, аніж бідна. Вже тому люди нерівні при будь-якій, самій досконалій системі судочинства.

Торкнемося іншого аспекту цієї ж проблеми – об'єктивної, соціальної обумовленості позицій і поглядів учасників судового процесу. Кожен з них бачить і розуміє цей процес по-своєму, виходячи зі свого соціального досвіду, свого соціального статусу, виховання, освіти, забобонів і т. ін. [16, с. 9]. Чи є необхідність доводити, що ця соціальна обумовленість дається об'єктивно, незалежно від людини, її волі та бажання, прямо і різко позначається на ході і змісті усього процесу, що вона породжує упередженість і порушує саме можливість «однакового» погляду на кожну людину, незалежно від її статусу та положення.

Цей момент присутній в будь-якій правоохоронній діяльності і його не вдається уникнути ніякими організаційними хитрощами

і реорганізаціями. Незайве додати, що в правоохоронній діяльності, де конфлікти мають гострий характер, ця проблема вкрай ускладнюється корпоративною солідарністю, захистом «честі мундира» і т. ін. В принципі ця професійна солідарність не має соціально негативного характеру, але вона здатна впливати на правоохоронну діяльність негативно.

Соціальна природа правоохоронної діяльності, на нашу думку, залежить від можливості реального врахування наступних тез.

Закони формулюють і пишуть люди. Вже в силу цього вони завжди будуть недосконалі. При наявності соціальних протиріч в суспільстві вони неминуче будуть тенденційні і односторонні. Отже, норми, які регулюють спільну життєдіяльність людей, повинні носити більш загальний характер, аніж норми юридичні.

Норми закону в силу свого загального і нормативного характеру в принципі не в змозі охопити і адекватно відобразити все розмаїття реальних життєвих подій. Для цього потрібні більш універсальні інструменти.

Закони так чи інакше повинні фіксувати і відображати існуючий стан речей і, отже, вони так чи інакше захищають існуючі відносини.

Закони фактично і реально не є загальною волею, у всякому випадку до тих пір, поки є люди, які їх порушують. Їх доводиться підтримувати і охороняти силою. Оскільки ця сила, причини, які породжують порушення закону, не усуває, то застосування насилля не тільки не усуває самих порушень, але і породжує нове насилля з обох сторін. Це насилля, фактично не ліквідоване, постійно буде створювати як нове насилля, так і нові порушення.

Очевидно, що саме вирішення цих світоглядних питань лежить в основі всіх практичних рішень, пов'язаних з державно-правовим регулюванням суспільних і міжособистісних відносин, а отже – в основі як теоретичної правоохоронної діяльності, так і практичної.

У залежності від того, що охороняють, прямо залежить, як охороняють. У залежності від того, що розуміють під порядком, прямо залежить, як цей порядок встановлюють і підтримують.

Підводячи підсумки, можливо констатувати, що правоохоронна діяльність – це надзвичайно складний і суперечливий соціальний феномен. В аспекті, який нас цікавить, це перш за все надзвичайно складний і суперечливий вид соціальної діяльності, який в значній мірі визначається рівнем розвитку суспільства, рівнем свідомості і правосвідомості людини, змістом і характером її правових переконань.

Список літератури: 1. Рікер П. Право і справедливість. Переклад із французької. К., 2002. 2. Бородін І. Функціональні обов'язки прокуратури у сфері забезпечення прав

людини і громадянина (загальний нагляд, представництво інтересів громадян) // *Право України*. 2000. № 7. 3. Бабкін В. Д. Проблеми державного управління та адміністративного права // *Правова держава: Щорічник наукових праць*. К., 2001. Вип. 12. 4. Цветков В. В. Питання розвитку науки управління і вдосконалення управлінської діяльності // *Правова держава, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького*, 1999. Вип. 10. 5. Фролова О. Організаційно-правові проблеми інформаційно-методичного забезпечення управління в органах внутрішніх справ // *Підприємництво, господарство і право: Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал*. К., 2002. № 1. 6. Петрова І. П. Шляхи вдосконалення організації діяльності міліції України в сучасних умовах // *Держава і право*. 2002. № 16. 7. Тюріна О. Правоохоронні органи: питання теоретичного осмислення та нормативного визначення // *Право України*. 2001. № 5. 8. Півненко В. Правоохоронна система України: визначення і функціонування // *Вісник прокуратури*. 2003. № 2. 9. Аверьянов В. Б. Забезпечення прав і свобод людини – пріоритетна орієнтація адміністративної реформи в Україні // *Юридичний вісник*. 2000. № 2. 10. Хрисанова С. Про права людини і гендерну соціологію // *Право України*. 2001. № 8. 11. Кант І. Німецька класическа філософія. Право свободи. М., 2000. Т. 1. 12. Байниязов Р. С. Філософія правосознання: постановка проблеми // *Правоведение*. 2001. № 5. 13. Шемшученко Ю. С. Конституція України і права людини // *Право України*. 2001. № 8. 14. Духовской М. В. Русский уголовный процесс. М., 1910. 15. Лапка О. Правовий та соціальний захист працівників міліції: його механізм // *Право України*. 2001. № 8. 16. Маляренко В. Позитиви і негативи суду присяжних // *Право України*. 2000. № 3.

Надійшла до редакції 24.04.07

Т. З. Гарасимів

Природа людини в контексті цивілізаційного підходу

З'ясування особливостей співвідношення цивілізації та особистості мають для соціально-філософського дослідження гуманітарної проблематики утвердження людини у світі принципове значення, оскільки відкривають новий напрям глобального осмислення сучасної епохи. Вони визначають горизонти того повороту в методології наукових досліджень функціонування соціуму, від якого залежить майбутнє як окремої людини, так і суспільства в цілому. Практика особистого та суспільного життя людей переконала багатьох дослідників у неефективності формального підходу щодо реалій сучасного світу і змусила шукати інші шляхи досягнення соціально-історичного процесу, врахування в ньому ролі культури як могутнього фактора його розвитку. А це можливо завдяки цивілізаційному підходові щодо аналізу процесів соціально-історичного буття людини.

Найцікавішими дослідженнями даної проблеми в останні роки є розробки соціально-психологічних аспектів життєвого шляху особистості. Їх проводили, зокрема, такі вчені, як К. Абульханова-Славська, Є. Головаха, А. Грибакін, І. Мартинюк, Н. Паніна, Л. Сохань, В. Тихонович та ін. Плідні дослідження проблеми самореалізації особистості в контексті культури знаходимо в розробках Т. Ветошкіної, Н. Кленової, А. Когана, В. Межуєва, Н. Шаталової та ін. Особливої уваги заслуговують дослідження проблеми індивідуальності особистості, які знайшли своє відображення у працях